

СПІВВІДНОШЕННЯ СЕМАНТИКИ І ПРАГМАТИКИ В СТРУКТУРІ ЛЕКСИЧНОГО ЗНАЧЕННЯ СТИЛІСТИЧНО МАРКОВАНИХ ПОХІДНИХ ІМЕННИКІВ

Ходаковська Н.Г.

Київський національний лінгвістичний університет

Статтю присвячено дослідженню встановлення зв'язків, співвідношення між семантикою і прагматикою рівною мірою, що мають справу з мовними і прагматичними значеннями та зумовлюють можливість прагматичного підходу до одиниць усіх рівнів мови, в тому числі лексичного і словотвірного. Розглядається прагматичний компонент лексичної одиниці, який стає необхідною складовою в структурі лексичного значення стилістично маркованих похідних іменників.

Ключові слова: семантика, прагматика, стилістично марковані похідні іменники, лексичне значення, прагматичне значення, прагмастилістичне значення.

Статья посвящена исследованию установок связей, соотношению семантики и прагматики в равной мере, которые имеют дело с языковыми и прагматическими значениями и определяют возможность прагматического подхода к единицам всех уровней, в том числе лексического и словообразовательного. Рассматривается прагматический компонент лексической единицы, который становится необходимой составляющей в структуре лексического значения стилистически маркированных производных имён существительных.

Ключевые слова: семантика, прагматика, стилистически маркированные производные имена существительные, лексическое значение, прагматическое значение, прагмастилистическое значение.

This article focuses on the investigation of the determination of the nouns, the correlation between the semantics and pragmatics that deal with the linguistics and pragmatic meanings and that cause the possibility of the pragmatic approach to all the language levels, including the lexical and word-formative ones. The author also outlines the pragmatic component of the lexical unit that is the necessary constituent in the structure of the lexical meaning of the stylistics marked derivate nouns.

Keywords: semantics, pragmatics, stylistic marked derivative nouns, lexical meaning, pragmatic meaning, pragmastylistic meaning.

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується орієнтацією мови на реальне функціонування [14, с. 7-21], на ствердження антропоцентричного підходу до мови з урахуванням процесів номінації з мовленнєвими інтенціями мовця, тобто прагматичними чинниками.

До дослідження стилістично маркованих похідних одиниць застосовується функціонально-прагматичний підхід: розкриття словотвірних функцій, словотворчих структур, мотивів, цілей, прагматичного використання словотвірних засобів у конкретних комунікативних ситуаціях, необхідність усвідомлення словотвірних процесів у створенні стилістичних категорій з урахуванням прагматичних настанов мовця і адекватності сприйняття одиниць номінації.

Актуальність дослідження зумовлена більш глибоким вивченням можливостей співвідношення семантики і прагматики в структурі лексичного значення стилістично маркованих похідних іменників сучасної німецької мови.

Об'єктом дослідження є стилістично марковані похідні іменники сучасної німецької мови в контексті.

Предмет дослідження становлять семантичні і прагматичні особливості структури лексичного значення стилістично маркованих похідних іменників.

Матеріалом дослідження слугували дібрані стилістично марковані похідні іменники з німецькомовних творів.

Наукова новизна дослідження полягає в особливій конфігурації розгляду прагматичного значення стилістично маркованих похідних іменників у мовленні; вперше здійснена спроба охарактеризувати присутність прагматичного значення в структурі стилістично маркованих похідних іменників. Новизна роботи полягає також у тому, що аналіз німецьких стилістично маркованих похідних іменників ґрунтується на положеннях двох напрямків сучасної лінгвістики: функціонально-семантичного й комунікативно-прагматичного.

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими завданнями. Останнім часом значно зріс інтерес до проблеми вивчення семантичного і комунікативного аспектів мовних одиниць та їх участі в процесі породження контексту [4; 12]. Це пояснюється тим, що семантичні, соціальні, соціолінгвістичні та стилістичні особливості похідних іменників набувають прагматичної релевантності в контексті, в певних комунікативних ситуаціях.

Виходячи з цього, загальною метою статті є дослідження співвідношення та розмежування семантики і прагматики в структурі лексичного значення стилістично маркованих похідних іменників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження базується на працях О. В. Падучевої, Е. С. Азнаурової, В. В. Богданова, В. І. Заботкіної [6; 8; 5; 4], які найбільш адекватно та глибоко дослідили проблеми семантики та прагматики лексичної одиниці в цілому. В прагматиці існує дві течії: а) орієнтована на систематичне дослідження прагматичного потенціалу мовних одиниць (текстів, речень, слів, а також явищ фонетично-фонологічної сфери) і б) спрямована на вивчення взаємодії комунікантів у процесі мовного спілкування. Зусилля представників першої течії націлені на розв'язання питання про встановлення меж між семантикою і прагматикою, які мають справу з мовними значеннями (Х.-Х. Ліб, Р. Познер, Дж. Р. Сгрл, П. Сталл, М. П. Анісімова). Існують спроби зарахувати до семантики незалежні від контексту значення мовних одиниць і незалежний від контексту бік умов істинності пропозицій/висловлень, а до прагматики – мовленнєві функції мовних висловлень і ситуативно зумовлений бік виражених у них пропозицій.

Наше дослідження зорієнтоване на встановлення зв'язків, співвідношення між семантикою і прагматикою рівною мірою, що мають справу з мовними і прагматичними значеннями.

Існування в лінгвістиці останніх десятиріч нової функціонально-прагматичної дослідницької парадигми, яка базується на принципі діяльності людини, зумовлює можливість прагматичного підходу до одиниць усіх рівнів мови, в тому числі лексичного і словотвірного [13, с. 68-70; 16, с. 26-30].

Слово як об'єкт прагматичного опису донедавна не було предметом пильної уваги лінгвістів, хоча в окремих працях дослідники торкалися проблеми прагматики слова [2, с. 16-24; 10, с. 411-413; 11, с. 15-20].

Значний внесок в обґрунтування і розвиток прагматичного підходу саме до аналізу слова зробили вітчизняні лінгвісти [1; 5; 4; 6]. Уперше у вітчизняній лінгвістиці дається теоретичне обґрунтування принципів лінгвопрагматичного аналізу слова, виходячи з основних параметрів комунікативно-прагматичної ситуації.

Похідне слово як об'єкт нашого дослідження втілює в собі єдність узагальнення та спілкування, комунікації та мислення [3, с. 25]. Виходячи з цього, вивчення похідного слова потребує звернення до двох аспектів: аспекту номінації і розвитку номінативних одиниць, з одного боку, комунікації і прагматичного функціонування, з другого.

Між номінативною та комунікативною діяльністю існує безпосередній зв'язок. "Найменування предмета або ситуації є не тільки процесом номінації (позначення), але й одночасно процесом пізнання і комунікації" [7, с. 68].

Більшість похідних слів утворюється за допомогою словотворчих засобів. Розуміння похідного слова не тільки як джерела номінації, але й правил його утворення за певними моделями і схемами [9, с. 40] дозволило виявити механізм побудови похідних словотвірних структур: дія аналогії, асоціативні процеси, структурна і семантична взаємодія твірної основи і афікса, утворення стилістичної та функціональної маркованості похідних іменників у результаті такої взаємодії тощо.

У процесі комунікації мовець завжди звертається до засобів лексичної системи і за допомогою їх комбінаторики досягає вираження нових смислів і задовольняє свій намір, свою інтенцію. Словотворення – це процес, зорієнтований на комунікацію, на передачу знань про світ, на структурування тих елементів світу, які мовець виділяє і опановує у процесі діяльності. Діяльність мовця визначається як його індивідуально-персональними рисами, так і метою комунікації, умовами мовлення, рольовим статусом комунікантів.

Комунікація передбачає обмін інформацією в процесі спілкування, яка достатньо різноманітна та яка містить не тільки дані про зміст предмета комунікації, але й інформацію про емоційний стан мовця, про його ставлення до предмета інформації і оцінку його можливого впливу на слухача [15, с. 317-329]. Крім цього, в процесі комунікації фіксується її загальна ситуація: дані про комунікантів, обставини, за яких здійснюється комунікація, офіційність / неофіційність умов комунікації, тобто комунікативно-прагматичні параметри.

Словотвірне значення як складова семантики похідного слова виражає мотиваційні (між значенням мотивуючих і мотивованих основ) і словотвірні відношення (між значенням мотивуючої основи і словотвірним формантом) та зумовлює подвійну природу похідного слова як мовленнєву одиницю, значення якої конструюється, та мовну одиницю, значення якої відтворюється.

Модельований і розчленований характер похідного слова дозволяє використовувати його комунікативний і прагматичний потенціал у різних ситуаціях спілкування.

Лексичне значення похідних слів пов'язане з особливостями відображальної діяльності людини [17, с. 133-140] з одного боку, і з функціональною зорієнтованістю мовних одиниць, з другого, і тому може містити вказівку на: 1) предмет, явище, процес, ознаку, які позначаються; 2) ставлення мовця до позначуваного; 3) загальний тип комунікативних ситуацій, у яких може вживатися певне найменування, тому семантична структура похідного слова має такі компоненти: формальну структуру; матеріальний зміст; емотивно-конотативний аспект; прагматичний компонент.

Семантико-прагматичний підхід, який ми використовуємо при прагматичній характеристиці стилістично маркованих похідних іменників, полягає в тому, що:

– у процесі функціонування похідних одиниць у мовленні їх семантичні, соціальні, соціолінгвістичні та стилістичні особливості набувають прагматичної релевантності, спостерігається перехід від структурного аналізу до семантичного і функціонально-прагматичного;

– похідні одиниці розглядаються в єдності семантико-прагматичного і функціонального підходів;

– взаємозв'язок мови і мовлення, який відображається у функціонуванні мовних нейтральних словотвірних структур, з одного боку, і функціонування стилістично маркованих словотвірних структур, з другого;

– основною функцією лексичного значення похідної одиниці стає мовленнєва адаптація і відповідно поява у структурі похідного слова прагматистилістичного значення.

Однією з проблем прагмалінгвістики є співвідношення і розмежування семантики і прагматики, розмежування значення і вживання слів у мовленнєвій комунікації. Однак ми вважаємо за доцільне відмовитися від аналізу розмежування семантики і прагматики і розглядати їх у взаємозв'язку, у взаємодії. Вони пов'язані між собою, доповнюють та зумовлюють одна одну: семантика позначає логіко-предметне, номінативне значення, а прагматика реалізує це значення в певних комунікативних ситуаціях. Семантика вивчає пряме значення, первинну і вторинну номінацію, прагматика ж має справу з усіма видами значення, а також з результатами акту мовлення.

Співвідношення семантики і прагматики ми розуміємо як функціонування мовних одиниць у мовленні, спрямоване на: 1) семантику похідного іменника і адекватне його вживання в конкретній комунікативній ситуації; 2) вплив лексичної одиниці як засобу спілкування в усному і писемному мовленні; 3) урахування прагматичної ситуації і прагматичних параметрів мовної одиниці у процесі комунікації.

Однією з властивостей мовної одиниці є відношення між змістом та реалізацією змісту. Людський фактор визначається як провідне поняття прагмалінгвістики. Прагматика вивчає всі умови, за яких людина використовує мовні знаки [8, с. 139], при цьому як умови використання мовних одиниць розглядаються умови адекватного вибору і вживання мовних одиниць з метою досягнення кінцевої мети комунікації [12, с. 62-71].

Взаємозв'язок семантики і прагматики у структурі лексичного значення полягає в тому, що в комунікативному процесі здійснюється контекстуальна адаптація лексичного значення і реальна прагматична диференціація лексичних одиниць, яка зумовлена як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. До зовнішніх належать чинники, пов'язані з соціальними умовами і прагматичними параметрами: місце, час, мета, інтенція мовця, його соціальний стан, його спілкування, професія, стать, вік. До внутрішніх належать чинники змістового порядку, тобто вивчення тих аспектів використання лексичних одиниць, які заковані на рівні лексичного значення, його предметної співвіднесеності, створення емоційно-експресивного ефекту, розгляд чинників денотативного і сигніфікативного порядку, які дозволяють виявити існування в значенні слова прагматичних компонентів, що фіксують прагматичні параметри, а також вказують на деякі обмеження вживання лексичних одиниць, довести наявність у слові прихованих компонентів, які можуть дозволити вживати слова в певній соціальній групі.

Основу лексичного значення похідного іменника створює його предметна співвіднесеність, що формує його матеріальний зміст, у якому можна виділити предметно-логічний і понятійно-семантичний компоненти, останній виражає понятійну співвіднесеність імені, його засоби відображати відповідне поняття, його первинну і вторинну номінацію. Вторинна номінація розвивається в структурі похідного слова, покликаною з найбільшою відповідністю передати конотативний аспект.

Конотативний аспект значення похідного іменника визначається як додаткова інформація стосовно матеріального змісту слова. Він фіксує ставлення мовця до предмета номінації, денотата у формі експресивності, емоційності, оцінності та ознаки їх інтенсивності. Конотативний аспект значення може містити також функціонально-стилістичний компонент, який характеризує належність похідного іменника до певного стилю мовлення, вказуючи на умови акту спілкування.

Емотивно-конотативний компонент лексичного значення стилістично маркованих похідних іменників набуває ваги у зв'язку з уживанням того чи іншого слова, дібраного з метою створення емоційно-експресивного ефекту. Із наявного лексикону відправник інформації обирає те, що найкраще виражає його думки й почуття. Наприклад, іменники *der Dichter* "письменник" – *der Dichterling* – *der Schreiberling* – *der Reimerling* "віршомаз" є стилістично маркованими, крім першого іменника. Іменник *der Dichterling* стилістично нейтральний і вживається в різних сферах діяльності людини і на різних територіях. Стилістична маркованість похідного іменника знаходить підтримку в контексті.

Якщо поняттєво-предметний зміст слова містить основу для емоційно-оцінного переосмислення, то при оцінній прагматичній цілеспрямованості конкретного мовленнєвого акту похідне слово виступає як виразник емоційної оцінки (позитивної або негативної) та як одиниця, що може переходити в розряд мовленнєвих оцінних слів. Оцінну функцію (з емоційним забарвленням) можуть виконувати не тільки ті похідні слова, які своїм поняттєвим змістом здатні передавати стосунки між учасниками комунікації, але й похідні одиниці, які не містять оцінного відтінку, вони створюють оцінність завдяки комбінації суфікса -er з контекстом розмовного мовлення. Так, похідне слово *der Angeber* “пихата, гонориста людина”, “шептун, обмовник” є стилістично маркованим і вживається в усному розмовному мовленні, хоча і зумовлене нейтральною дієслівною твірною основою *angeben* “вказувати, повідомляти, доносити”.

“*Jetzt noch mehr als sonst, Liebling. Du hast sie doch unter Gefahren erbeutet*” (18, с. 307) – (“Тепер ще більше, ніж завжди, мій любий. Адже ти ризикував, добуваючи їх!”). Як самостійна лексема похідне слово *der Liebling* “улюбленець” є стилістично-нейтральним. Але в наведеному реченні це слово набуває емоційно-оцінного відтінку. Звернення Пат Гольман до Роберта Локампа супроводжується почуттям любові, поваги (це додаткова інформація, що засвідчує ставлення до співрозмовника). Такі похідні одиниці називають похідними з оцінно-емоційним забарвленням, що зумовлено смисловою структурою слова. Контекст у цьому випадку не мотивує значення мовної одиниці, а лише актуалізує значення, необхідне для вираження та передачі інформації.

Прагматичний компонент з’являється в структурі лексичного значення, регулює розширення або звуження не тільки семантики слова, її поширеного або обмеженого використання, але й контекстів. Прагматичний компонент стає необхідною складовою в структурі лексичного значення стилістично маркованих похідних одиниць. Він визначає прагматичні параметри вживання похідних одиниць, основні умови реалізації саме прагматичного компонента, його залежність від сфер уживання стилістично маркованих похідних одиниць і формує прагматичне значення.

Прагматичне значення похідного іменника має складну природу і визначається загальними закономірностями прагматичного компонента в слові взагалі і специфічними властивостями, які притаманні тільки похідному слову. Формування прагматичного значення похідного іменника зумовлене контекстуально ситуативними умовами вживання і водночас внутрішніми факторами словотвірного механізму. Становлення прагматичного значення похідного іменника залежить від смислових компонентів твірної основи, словотвірного форманта і словотвірного значення. Такий характер похідного іменника дозволяє використовувати його комунікативний і прагматичний потенціал у різних ситуаціях спілкування. В прагматичному значенні виділяються, зокрема, експресивний, емоційно-оцінний, функціонально-стилістичний, історико-культурний, соціальний компоненти, тобто які узагальнюють весь емотивно-конотативний компонент.

Прагматичний компонент лексичного значення похідного слова відображає ставлення до предметів і явищ реального світу, вміщує додаткову до денотативно-номінативного змісту слова інформацію про учасників прагматичної комунікативної ситуації, включає вказівки на низку умов комунікації: 1) вік і стать комунікантів, 2) їх освіту й соціальний статус, 3) особливості використання мови, яка обслуговує різні комунікативні сфери, 4) комунікативні ситуації [1, с. 40-41].

Стилістично марковані похідні одиниці, в лексичному значенні яких семантичний аспект тісно пов’язаний з прагматичним, уміщують оцінну інформацію. Наприклад: “*Was dachten Sie, Anfänger, denn? Fragte ich und schwenkte den Scheck hin und her*” (18, с. 106) – (“Що ж ви таки про це думаєте, жовторотики? – спитав я, розмахуючи чеком”). Похідне слово *der Anfänger*

“той, що починає; новачок” у стилістичному відношенні є нейтральним. Але в наведеному реченні похідний іменник *der Anfänger* набуває емоційно-оцінного забарвлення, або оцінно-емоційної конотації, і перекладається як “жовторотики”. Потенційна оцінно-емоційна конотація цього слова реалізується в контексті.

Предметно-понятійне ядро слова розглядається нами як сукупність денотативного, сигніфікативного, конотативного та прагматичного компонентів. Наявність прагматичного компонента в лексичному значенні слова є мовним виявом прагматики, а реалізація цього компонента здійснюється в мовленні і виявляється в застосуванні прагматичної настанови, в основі якої лежить характер стосунків між суб’єктом і об’єктом. Так, похідний іменник *die Raserei* функціонує в значенні “шаленство, божевілля”, є емоційно забарвленим за рахунок конотативного аспекту значення, яке присутнє в семантичній структурі твірної основи *rasen* “шаленіти, скаженіти”. Суфікс *-erei* оформлює утворення з емоційно-експресивним навантаженням, яке зумовлене емоційною насиченістю, ознакою активності і продуктивності суфікса і експресивним значенням твірної основи; цим пояснюється часте вживання названого слова в конкретній комунікативній ситуації.

Емоційну оцінку більш здатні сприймати похідні іменники на позначення предметів, тварин, птахів, комах у вторинній номінації відносно людини, які в оцінному зверненні (до людини) частіше носять негативну, ніж позитивну емоційну оцінку. Так, *der Heuschrecke* “сарана” в переносному значенні стосовно людини має значення “негідник”; *der Schmetterling* “метелик” має переносне значення “легковажна, несерйозна людина”. Переносне значення цих слів (тварина-людина) визначає їх знижене, оцінне забарвлення. Похідні іменники з напівфіксами, в яких один із компонентів є назвою тварини, птаха, комахи, носять оцінне забарвлення: *der Affenkasten* “тісне приміщення; трамвай, автобус, переповнений людьми”, *die Affenpossen* “кривляння, нерозумні жарти”, *das Affentheater* “комедія”, *die Schweinebande* “набрід, потолок”, *der Schweinkerl* “негідник”, *der Fuchsschwänzer* “підлабузник”, *der Fuchskopf* “хитрун”, *der Brummbär* “буркотун”.

Існують стилістично марковані похідні лексичні одиниці, семантико-стилістична і прагматична значущість яких виводиться з контексту (контекстуальні прагматичні похідні іменники). Стилiстично марковані похідні лексичні одиниці мають прозору семантику завдяки твірній основі і суфіксу, тобто твірна основа може бути стилістично забарвленою, а суфікс – нейтральним, та навпаки, твірна основа – нейтральною, а суфікс вносить у похідне слово різні стилістичні відтінки схвалення / несхвалення, задоволення / незадоволення, тощо. Контекст у цьому разі виконує лише додаткову функцію пояснення і не відповідає за змістовий бік лексеми: “*Endlich hörte er auf. Na, wie stehts mit dem Schädel? Gut, was? Dann wollen wir keine Zeit verlieren*” (18, с. 263) – (Нарешті він закінчив. Ну, а як твій черепок! Добре? Тоді не будемо гаяти часу). Похідний іменник *der Schädel* має значення з грубим відтінком “черепок”, вносить відтінок іронії у висловлення та надає йому емоційності. Сюжетна лінія висловлення передає емоційний стан персонажа – внутрішню стурбованість і тривогу. Контекст забезпечує розуміння й інтерпретацію похідного слова *der Schädel* як “черепок”, яке в ізольованому вигляді має значення “голова, башка” та “вперта людина”, уточнює їх номінативну функцію, а також декодує непрозору словотвірну модель. Похідні одиниці являють собою поєднання денотативного змісту з конотативним, від характеру цього поєднання та від контексту залежить їх прагматична значущість.

Реалізація прагматичного значення похідного іменника здійснюється в мовленні і виявляється у:

– використанні прагматичної настанови, основа якої полягає в характері стосунків між суб’єктом і адресатом. Суб’єкт і адресат можуть збігатися, бути близькими, але розходитися в соціально-ідеологічному, професійному або особистому планах. Різним може бути їх ставлення

до предмета повідомлення. У процесі реалізації комунікативної настанови мовними засобами суб'єкт мовлення враховує різні чинники, серед яких: обсяг і характер повідомлень адресата про предмет комунікації, зумовленість ставлення до предмета його знаннями і переконаннями, різними ціннісними критеріями, та ставлення до самого суб'єкта;

– наданні інформації про комунікативну ситуацію: про співвідношення часу і місця комунікативної ситуації, про учасників ситуації, про стиль комунікативної ситуації.

Прагматичне значення майже завжди присутнє в структурі стилістично маркованого похідного іменника, що зумовлено такими чинниками:

– має місце відхилення від загальноприйнятої норми для створення експресивного навантаження;

– з'являється суб'єктивна оцінність, яка досягається завдяки словотворчим засобам;

– прагматичне значення визначається синтагматичними умовами, наприклад, лексичною та семантичною сполучуваністю і словотвірною валентністю.

Таким чином, **прагматичне значення** – це сукупність знань людини, історичні, культурні і соціальні умови їх використання, у сфері яких здійснюється діяльність мови і мовця, вплив на використання мови і на ставлення до мови мовця.

У семантичній структурі похідного іменника прагматичне значення може локалізуватися як в денотативному, так і в емоційному компонентах. Денотативний прагматичний компонент встановлює сфери вживання похідних іменників, окреслює коло можливих ситуацій спілкування, відображає суб'єктивне ставлення до предметів, явищ реального світу, певний погляд на них як на об'єкти, існуючі у свідомості носіїв мови.

Висновки. Таким чином, прагматична орієнтація стилістично маркованих похідних іменників є важливим елементом семантичної структури похідних слів, тому що семантика і прагматика взаємодіють у структурі лексичного значення похідного слова. Прагматична інформація, закодована в семантиці похідних слів, включає асоціативні механізми, які сприяють розпізнанню інтенції мовця. Прагматика вказує на правила використання нової лексичної одиниці в контексті, а також умови її вживання.

Перспективи дослідження. Проведене дослідження дозволяє поглибити вивчення особливостей співвідношення прагматики і семантики в лексичному значенні стилістично маркованих похідних іменників, просунути далі у розкритті цього лінгвістичного явища. Також при дослідженні стилістично маркованих похідних іменників у контексті необхідно врахувати особливості текстової семантики, природу емоцій людини.

Література

1. Азнаурова Э. С. Прагматика художественного слова / Эльвира Сергеевна Азнаурова. – Ташкент: ФАН, 1988. – 121 с.
2. Богданов В. В. Речевое общение / Виктор Владимирович Богданов // Прагматические и семантические аспекты. – Л.: ЛГУ, 1990. – 180 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь / Лев Семёнович Выготский. – [5-е изд., испр.]. – М.: Лабиринт, 1999. – 352 с.
4. Заботкина В. И. Семантика и прагматика нового слова: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Виктория Ивановна Заботкина. – М., 1991. – 22 с.
5. Земская Е. А. Словообразование как деятельность / Елена Андреевна Земская. – М.: Наука, 2005. – 221 с.
6. Клечко Д. Г. Стилистически маркированные модели субстантивного словообразования в современном немецком языке (на материале дериватов словообразовательных конструкций префикс ge-+глагольная основа+суффикс -e/нуль и глагольная основа+суффикс): автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Дмитрий Григорьевич Клечко. – Минск, 2001. – 16 с.

7. Колшанский Г. В. Некоторые вопросы языка в гносеологическом аспекте / Геннадий Владимирович Колшанский // Принципы и методы семантических исследований. – М.: Наука, 1976. – 170 с.
8. Колшанский Г. В. Коммуникативная функция и структура языка / Геннадий Владимирович Колшанский. – М.: Наука, 1984. – 174 с.
9. Кубрякова Е. С. Номинативный аспект речевой деятельности / Елена Самойловна Кубрякова. – М.: Наука, 1986. – 156 с.
10. Падучева Е.В. Динамические модели в семантике лексики / Елена Викторовна Падучева. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 570 с.
11. Почепцов О.Г. Основы прагматического описания предложения / Олег Георгиевич Почепцов. – К.: Вища школа, 1986. – 116 с.
12. Цоллер В.Н. Экспрессивная лексика: семантика и прагматика // Филологические науки. – 1996. – № 6. – С. 62-71.
13. Allwood I. Linguistic Communication as Action and Cooperation / Jens Allwood // A Study in Pragmatics. – Göteborg, 1976. – 386 p.
14. Brünner G., Graefen. Einleitung: Zur Konzeption der funktionalen Pragmatik // Texte und Diskurse. Methoden und Forschungsergebnisse der funktionalen Pragmatik. – Opladen: Westdeutscher Verlag, 1994. – S. 7-21.
15. Fleischer W. Kommunikativ-pragmatische Aspekte der Wortbildung / Wolfgang Fleischer // Sprache und Pragmatik. – Leipzig: Deutsch als Fremdsprache. – 1978. – S. 317-329.
16. Levinson S.C. Pragmatics / Stephen C. Levinson. – Cambridge: Cambridge Univ. Press, 1983. – 420 p.
17. Löbner S. Semantik. Eine Einführung / Sebastian Löbner. – Berlin: New York de Gruyter, 2003. – 387 S.

Джерела ілюстративного матеріалу

18. Remarque E.M. Drei Kameraden / Erich Maria Remarque. – Moskau: Verlag für fremdsprachige Literatur, 1970. – 460 S.